

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2026. № 5.

ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.5.25>

УДК 332.122: 338

В. В. Іванишин,

д. е. н., професор, академік НААН України в.о. віце президента НААН України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1255-1638>

О. А. Бялковська,

д. е. н, професор кафедри менеджменту ім. проф. Й. С. Завадського,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

НААН України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8239-2700>

Б. Р. Дудзяк,

магістрант 1 року навчання, агропродовольча та екологічна економіка

Universidad Politécnica de Valencia, м. Валенсія, Іспанія;

магістрант 1 року навчання ОП «менеджмент» (заочна форма), Національний

університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-0573-7916>

А. О. Скопич,

студент 1 року навчання, ОП «менеджмент»,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-6177-9843>

**ЕФЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ
СТАЛОСТІ З ВРАХУВАННЯМ ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

V. Ivanyshyn,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Acting Vice President of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

O. Bialkowska,

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Management named after Prof. Y. S. Zavadskiy National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (NAAS)

B. Dudziak,

1st year student, Master's Degree in Agrifood and Environmental Economy Universidad Politécnica de Valencia, Valencia, Spain, 1st year student, Master's degree (Management) «Management» program National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

A. Skopych,

1st year student (bachelor's) level of higher education in the «Management» program

EFFECTIVE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS UNDER SUSTAINABILITY CONDITIONS WITH CONSIDERATION OF POST-WAR RECOVERY

Військова агресія, яка постала перед Україною стала великим викликом не лише для громадськості, державних інституцій, а й для бізнесу та економіки України в цілому. Коли з врахуванням євроінтеграційних процесів економіка України поступово входила в процеси сталого розвитку, в багатьох інституціях державного управління, органах місцевого самоврядування, громадських організаціях та науково-освітніх закладах розроблялися стратегії, які включали в себе цілі сталого розвитку. До повномасштабного розвитку економіка зазнавала «зелених» трансформацій, з огляду на вимоги європейського ринку та спрямування розвитку інноваційних технологій до екологізації.

Але після повномасштабного вторгнення стало зрозумілим, що багато започаткованих сталих процесів потрібно починати з початку, або відновлювати взагалі через зруйновану інфраструктуру, пограбовані, зруйновані населені пункти після військових дій. Також варто зосередити увагу на значну частину замінованих територій та територій, які пошкоджені вибухами, особливо ґрунти сільськогосподарського призначення, які є основною ресурсною базою для сільськогосподарських підприємств.

Також потрібно враховувати акцент на відновленні основної популяції населення на сільських територіях з врахуванням інфраструктури, яка приваблюватиме для життя в селі молодь та забезпечить повноцінне життя особам з особливими потребами, тимчасово переселеним особам та інші фактори, що дозволять формувати на сільських територіях середовище, що сприятиме сталому розвитку та зеленій трансформації економіки України.

В подальшому, при розробці стратегії розвитку сільських громад, потрібно обов'язково елементи антикризового управління, що будуть брати до уваги цілі сталого розвитку, а при відбудові населених пунктів, орієнтувати інфраструктуру на екологізацію, альтернативну енергетику, безпечні навчальні заклади із укриттями та бомбосховищами.

The military aggression faced by Ukraine has become a major challenge not only for society and public institutions, but also for business and the national economy as a whole. Taking into account European integration processes, as Ukraine's economy was gradually entering the trajectory of sustainable development, strategies incorporating the Sustainable Development Goals were being developed across many public administration institutions, local self-government bodies, civil society organizations, and academic and educational institutions. Prior to the full-scale invasion, the economy was undergoing "green" transformations, driven by the requirements of the European market and the orientation of innovative technologies toward environmentalization.

However, following the full-scale invasion, it became evident that many of the initiated sustainable processes must either be restarted from the beginning or

restored entirely due to destroyed infrastructure, looted and devastated settlements as a result of military actions. Particular attention should also be paid to the significant share of mined territories and areas damaged by explosions, especially agricultural soils, which constitute the primary resource base for agricultural enterprises.

It is also necessary to emphasize the restoration of the core population in rural areas, taking into account infrastructure that will make rural living attractive for young people and ensure full and inclusive living conditions for people with special needs, internally displaced persons, and other groups. These and other factors will contribute to the formation of an environment in rural areas that fosters sustainable development and the green transformation of Ukraine's economy.

Furthermore, in the development of strategies for rural community development, it is essential to incorporate elements of crisis management that take into account the Sustainable Development Goals. In the reconstruction of settlements, infrastructure should be oriented toward environmentalization, alternative energy, and safe educational institutions equipped with shelters and bomb shelters.

Ключові слова: *сільські території, сталий розвиток, цілі сталого розвитку, «зелена» економіка, поствоєнне відновлення.*

Keywords: *rural areas, sustainable development, Sustainable Development Goals, “green” economy, post-war recovery.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Сільські території України відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки, збереженні природних ресурсів та підтримці соціально-економічної стабільності, сільські території є культурною та державотворчою складовою ланкою Української філософії. В умовах воєнних дій значна частина сільської інфраструктури, яка є важливою для сільської молоді, зазнала руйнувань та потребує відновлення та комплексного підходу до процесів розвитку. Водночас постає необхідність інтеграції принципів сталого розвитку,

які передбачають баланс між економічними, соціальними та екологічними аспектами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання розвитку сільських територій активно досліджуються як в Україні, так і за кордоном. Особлива увага приділяється децентралізації, розвитку місцевого самоврядування, підтримці малого та середнього бізнесу, а також впровадженню інновацій у аграрному секторі. Однак питання поствоєнного відновлення в поєднанні зі сталим розвитком потребує подальшого наукового осмислення.

В Україні розвиток сільських територій досліджується багатьма науковцями у сферах економіки, державного управління, аграрної політики та регіонального розвитку.

Андрій Дуб в своїх дослідженнях та пропозиціях стосовно написання стратегій розвитку сільських територій аналізує кількість підприємств та організацій, які зазнали змін в організації, релоковані або припинили свою діяльність. Також в своїх працях Лариса Богуш акцентує увагу на поствоєнному відновленню села та тим проблемам, які виникатимуть при даних процесах.

Варто також згадати також класиків вивчення розвитку сільських територій, Миколу Малика та Юрія Лупенка, що в своїх роботах орієнтуються на євроінтеграційних процесах та імплементації їх на терена сільських реформ.

Мета статті

Метою статті є визначення ефективних механізмів розвитку сільських територій України в умовах сталості з урахуванням потреб поствоєнного відновлення, з врахуванням сучасних вимог та можливостей сталого розвитку сільських територій України.

В роботі необхідно проаналізувати можливості сільських територій в поствоєнний період адаптуватися до європейських та євроінтеграційних процесів, які необхідно продовжувати для імплементації української економіки в європейську, що активно трансформується в «зелену» та приймає на себе виклики екологізації.

Також, варто зазначити в роботі спектр проблем, що потребують вирішення з врахуванням глобальних цілей сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В процесі поствоєнного відновлення України, який передбачатиме модернізацію сільськогосподарського виробництва та інфраструктури сільських територій з врахуванням сталого розвитку. Має бути сформована стратегія, яка включатиме в себе елементи комплексного підходу до розвитку трудового та ресурсного потенціалу, екологізації та соціальних очікувань.

Відштовхуючись від комплексного аналізу та обґрунтування заходів щодо подолання довоєнних системних і територіально локалізованих проблем господарювання та функціонування позаекономічних сфер життєдіяльності, доповнюючи їх механізмами пом'якшення і нівелювання завданих збройним конфліктом збитків і втрат, оцінених якнайповніше і з урахуванням віддалених наслідків, стратегія повоєнного прискорення суспільно-економічного розвитку України має базуватися на магістральних пріоритетах підвищення рівня його резильєнтності та самодостатності (зокрема, на засадах імпортозаміщення, поширення замкнутих виробничих циклів, відродження диверсифікованої місцевої промисловості), а також покращення конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів (виробників, виробництв, працівників) у макрорегіональному і глобальному масштабах.[1]

До початку повномасштабної збройної агресії росії проти України в державі налічувалось майже 18 тис. середніх підприємств та понад 35 тис. малих (86 % з яких становили мікропідприємства), а також майже 2 млн ФОПів. Однак серед загальної кількості суб'єктів МПС лише 60 % фактично провадили діяльність (решта – не провадили діяльність та/або були створені для оптимізації оподаткування) . Суб'єкти малого та середнього бізнесу здатні значно швидше реагувати на кризи та потрясіння порівняно з великим бізнесом. Тому у перші місяці після початку повномасштабної війни, в умовах невизначеності щодо її розгортання, підприємницька активність різко знизилась (зокрема у квітні 2022 року кількість новостворених ФОПів зменшилась у

понад 10 разів порівняно з відповідним періодом попереднього року і становила 2296 осіб).

Проте після відносної стабілізації фронту, перших перемог ЗСУ та внесених до Податкового кодексу України змін, скерованих на пом'якшення податкового тиску на бізнес в умовах війни, підприємницька активність почала поступово відновлюватись. За 15 місяців тривалості війни в Україні було створено 41 тис. нових компаній та зареєстровано 318 тис. нових ФОПів. Частково це пов'язано із запровадженим «пом'якшенням» для середнього та великого бізнесу після початку війни (право переходу на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності підприємств, які до початку війни перебували на загальній системі оподаткування). В регіональному зрізі за кількістю створених ФОПів у 1 півріччі 2023 року домінували столиця (майже 19,1 тис. новостворених ФОПів), тилова Львівська область (понад 10,1 тис. ФОПів), фронтові і прифронтові Дніпропетровська, Київська, Харківська та Одеська області (11,9 тис., 9,8 тис., 9,5 тис. та 9,2 тис. ФОПів відповідно). Натомість за півтора року повномасштабної збройної агресії процес припинення діяльності розпочали майже 6,5 тис. суб'єктів господарювання, з яких 17 % розпочали процедуру банкрутства, в т. ч. через окупацію російськими військами та руйнацію виробничих потужностей внаслідок бойових дій [2].

Якщо розглядати всі ті виклики які постали сьогодні перед громадськістю та бізнесом в площині сталого розвитку то варто їх розмістити у матрицю, що відображатиме кожен з сімнадцяти глобальних цілей сталого розвитку.

Якщо сформулювати список з основних ключових елементів сталого розвитку сільських територій у поствоєнний період до тих цілей які були визначені 193 країнами світу в вересні 2015 року на платформі Організації об'єднаних націй то ми виділяємо 8 ключових, які в свою чергу кожна в різній мірі налічує в собі більше 3-х відповідностей, що показує важливість обґрунтування їх в стратегіях розвитку сільських територій, програмах та наголосі на них при написанні проектних програм чи грантів (Таблиця 1).

Якщо враховувати всі ті перспективи та вимоги сьогодення то відновлення сільських територій, підприємств та організацій потрібно проводити в ключі

інноваційних процесів, з врахуванням антикризового управління, яке в минулому не вважалося актуальним, через стабільність та прогнозований розвиток.

В умовах війни при формуванні антикризової програми слід враховувати, що змінились пріоритети, тепер головним для підприємства є адаптація до змінених умов, забезпечення безперебійної роботи, захист активів та персоналу, а також підтримання виробничих і комерційних операцій на рівні ефективності. Тому, на наш погляд, під терміном антикризове управління під час воєнного стану слід розуміти сукупність своєчасних точкових управлінських заходів щодо діагностики, нейтралізації, упередженню та подоланню кризових станів на конкретному етапі кожної кризи у підпорядкованій системі та розробка стратегій для забезпечення стійкості та виживання організації, мінімізації негативного впливу воєнних дій, а також на швидке її (системи) відновлення після завершення активної фази війни. [5]

Важливо зауважити, що лєвова частка підприємств, які встигли релакувати з окупованих територій та з тих територій, на яких сьогодні небезпечно проводити підприємницьку та виробничу діяльність, сьогодні проводять свою діяльність в західній частині нашої держави, де нижчий відсоток урбанізації та переважно більший відсоток сільських територій України. Це в свою чергу призводить до додаткового навантаження на екологізаційні процеси цих територій, додаткові виклики для енергетичної інфраструктури та нові завдання в процесах розміщення постраждалих та ВПО.

Під час будь якої кризи втрачається рівновага економічної системи через загострення протиріч, відбувається перевірка на економічну стійкість та відкривається можливість для розвитку підприємства через відмову від неефективних в нових реаліях бізнес процесів. Протистояння всім зовнішнім загрозам, зазначених на рис 1, вимагає комплексного підходу до управління та мінімізації внутрішніх загроз функціонування підприємства [5, 6].

Таблиця 1. Матриця відповідності ключових елементів сталого розвитку сільських територій в поствоєнний період до глобальних цілей сталого розвитку

№ з/п	Ключові елементи стратегії сталого розвитку СТ у пост-воєнний період	Глобальні цілі сталого розвитку																
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.	Відновлення та модернізація житла, виробничої та соціальної інфраструктури з врахуванням енергозберігаючих технологій та екологічних аспектів	•	•	•	•		•	•	•			•	•	•	•	•		•
2	Економічна активізація сільського населення за рахунок стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, підтримка фермерських господарств, розвиток кооперації та переробної промисловості, що сприятимуть створенню робочих місць і підвищенню доходів населення.	•	•						•	•		•	•	•				•
3	Соціальний розвиток та людський капітал з акцентом на розвиток освіти, охорони здоров'я, культурних ініціатив і створенню умов для повернення населення у сільську місцевість, забезпечення інтеграції ВПО	•	•	•	•	•			•		•		•				•	•
4	Екологічна складова розвитку, що стимулює раціональне використання природних ресурсів, впровадження екологічно чистих технологій, збереження біорізноманіття.				•		•	•		•		•	•	•	•	•		•
5	Роль громад в створенні можливостей та активної участі територіальних громад у процесах відновлення, ефективне управління на місцях, прозорість і залучення громадян до прийняття рішень				•	•		•		•	•						•	•
6	Інновації та цифровізація де використання цифрових технологій у сільському господарстві, розвитку "розумних" сіл (smart villages) та доступ до інтернету сприяють підвищенню конкурентоспроможності сільських територій.	•	•					•		•		•	•					•
7	Забезпечення рівних можливостей у праці, розвитку всіх жителів, забезпечення інфраструктурою осіб з обмеженими можливості, інклюзивна розвиток інклюзивної освіти.	•	•			•		•		•							•	•
8	Сприяння розвитку лідерських рухів, зокрема руху жіночого лідерства, жіночих лідерських ГО.				•	•		•		•							•	•

Джерело: Розроблено авторами

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Ефективний розвиток сільських територій в умовах поствоєнного відновлення має базуватися на принципах сталості, що передбачають гармонійне поєднання економічного зростання, соціального добробуту та екологічної безпеки. Комплексна відбудова, підтримка місцевих громад, впровадження інновацій та залучення інвестицій є ключовими умовами забезпечення сталого розвитку сільських територій України.

Від того, як будуть проходити реформи та відновлення економічної та соціальної складової сільської економіки, інфраструктури на сільських територіях залежать темпи приросту населення, зниження міграційних процесів в сторону негативної динаміки. Від того скільки буде відновлено функціонування підприємств та створено робочих місць, саме таких які відповідають сучасним вимогам та запитам суспільства, залежить мотивація сільської молоді до повернення додому.

Трудовий ресурс сьогодні є одним із важливих рушіїв впливу на розвиток сільських територій, але мотивація для повернення населення додому є лише умови сталого розвитку сільських територій, які базуються саме на глобальних цілях сталого розвитку та державної політики, яка їх враховуватиме.

Сьогодні також рух держави в бік інтересів сільських жителів, сільських громад, має стимулювати програмами грантами та іншими мотиваційними діями до сталого розвитку та відновлення сільських територій.

Література

1. Богуш Л. Г. Проблеми і перспективи повоєнного прискорення соціально-економічного розвитку України. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 24. С. 18-24. DOI : <https://doi.org/10.20535/2307-5651.24.2022.274806>.
2. Дуб А. Р. Економіка територіальних громад: тенденції в умовах війни та стратегування повоєнного відновлення. *Проблеми економіки*. 2023. № 4 (58). С. 105-111. DOI : <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-4-105-111>.
3. Докуніна К. І. Антикризове управління підприємством: сутність поняття та функції. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 36 (1). С. 113-116.

4. Бялковська О. А., Федус Д. Г., Бойко О. С. Імплементация світового досвіду в політику відновлення, розвитку сільських територій України та підприємства на селі. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка економіка* / ЗВО «ПДУ». Кам'янець-Подільський, 2022. № 2 (37). С. 58-64.

5. Коренєва Н. О. Особливості антикризисного управління під час воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 5. С. 96-101. DOI : <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.5.96>.

6. Поворознюк І., Будзінський В. Формування програм антикризового управління на підприємствах індустрії гостинності під час криз. *Економіка та суспільство* : електрон. журн. 2023. № 55. URL : <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2932/283>.

7. Іванишин В., Бялковська О. Імплементация світового досвіду формування політики розвитку сільських територій в умовах трансформації соціально-економічної системи. *Наука XXI ст.: виклики та перспективи* : колективна монографія в 2-х т. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2021. Т. 1 : Суспільні науки. С. 8-21.

8. Іванишин В. В., Дудзяк О. А. Застосування в Україні досвіду розвитку сільських територій Європейських країн та США. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету*. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 24, ч. 3 : Економ. науки. С. 5-10.

9. Гадзало Я. М. Інтеграція України до спільного аграрного ринку ЄС: можливості та виклики. *Вісник аграрної науки*. 2024. № 8. С. 5-18. DOI : <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202408-01>.

References

1. Bogush, L. (2022), "Problems and prospects of the post-war socio-economic development' acceleration in Ukraine", *Ekonomichnyj visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivs'kyj politekhnichnyj instytut"*, vol. 24, pp.18-24. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.24.2022.274806>.

2. Dub, A. R. (2023), "Economy of territorial communities: trends in the wartime conditions and post-war recovery strategizing", *Problemy ekonomiky*, vol. 4(58), pp.105-111. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-4-105-111>.

3. Dokunina, K.I. (2018), “Anti-crisis management of the enterprise: the essence of the concept and function”, *Psychonomors'ki ekonomichni studii*, vol 36 (1), pp. 113-116.

4. Bialkovs'ka, O. A., Fedus, D. H. and Bojko, O. S. (2022), “Implementation of world experience in the policy of restoration, development of rural areas of Ukraine and enterprises in the countryside”, *Podil's'kyj visnyk: sil's'ke hospodarstvo, tekhnika ekonomika*, vol. 2 (37), pp. 58-64.

5. Koreneva, N.O. (2024), “Features of anti-crisis management during the state of martial”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 5, pp. 97-101. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.5.96>.

6. Povoroznyuk, I., and Budzinskii, V. (2023), “Formation of anti-crisis management programs at enterprises of the hospitality industry during crises”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 55, available at: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2932/283> (Accessed 20 April 2026).

7. Ivanyshyn, V. and Bialkovs'ka, O. (2021), “Implementation of world experience in the formation of rural development policy in the context of transformation of the socio-economic system”, *Nauka XXI st.: vyklyky ta perspektyvy : kolektyvna monohrafiia v 2-kh t. [Science of the 21st century: challenges and prospects: collective monograph in 2 volumes]*, Osadtsa Yu. V., Ternopil', Ukraine, vol. 1 : *Suspil'ni nauky*, pp. 8-21.

8. Ivanyshyn, V. V. and Dudziak, O. A. (2016), “Application in Ukraine of the experience of rural development of European countries and the USA”, *Zbirnyk naukovykh prats' Podil's'koho derzhavnoho ahrarno-tekhnichnoho universytetu. Kam'ianets'-Podil's'kyj*, vol. 24, no. 3 : *Ekonom. nauky*, pp. 5-10.

9. Hadzalo, Ya.M. (2024), “Ukraine's integration into the common agricultural market of the EU: opportunities and challenges”, *Visnyk ahrarnoi nauky*, vol. 8, pp. 5-18. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202408-01>.

Отримано редакцією журналу / Received: 29.04.26

Прорецензовано / Revised: 11.05.26

Дата публікації / Published: 26.05.26